

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ОЦІНЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ РИЗИКІВ CONCEPTUAL BASIS OF BUSINESS RISKS EVALUATION

У статті наведені підходи до визначення поняття ризику у сучасній вітчизняній науковій літературі, визначені особливості дослідження різних видів ризиків сучасними науковцями. Наведена характеристика основних різновидів ризику. Аналіз класифікації ризиків дав змогу сформулювати найбільш значущі для підприємства сфери ризику, у кожній з них виділити групи й підгрупи відповідно до завдань дослідження. Основною класифікаційною ознакою виділено зв'язок ризиків із загальноринковими змінами. Запропоновано використовувати такі принципи класифікації ризиків із метою відокремлення єдиного несуперечливого підходу: класифікація ризиків повинна проводитися з позицій системного підходу й відповідати конкретним цілям, мати практичне застосування й вписуватися в систему управління ризиком. На основі вивчення принципів систематизації підприємницьких ризиків запропонована їхня авторська класифікація. Розглянуто методи кількісної та якісної оцінки ризиків, виявлено переваги та недоліки кожного з них, а також сфери найбільш ефективного застосування методів оцінювання підприємницьких ризиків. На основі проведеного дослідження зроблено висновок про необхідність застосування комплексного підходу та ситуаційного застосування методів залежно від встановлених цілей.

Ключові слова: ризик, ризикова подія, фундаментальні методи оцінки ризиків, економіко-математичне моделювання ризиків.

В статті розглянуті підходи к определению понятия риска в современной укра-

инской научной литературе, выявлены особенности исследования разновидностей рисков современными учеными. Приведена характеристика основных видов риска. Анализ классификации рисков позволил сформулировать наиболее значимые для предприятия области риска, в каждой из них выделить группы и подгруппы в соответствии с задачами исследования. Основным классификационным признаком выделена связь рисков с общеринковыми изменениями. Предложено использовать следующие принципы классификации рисков с целью формирования единого непротиворечивого подхода: классификация рисков должна проводиться с позиций системного подхода и отвечать конкретным целям, иметь практическое применение и вписываться в систему управления риском. На основе изучения принципов систематизации предпринимательских рисков предложена их авторская классификация. Рассмотрены методы количественной и качественной оценки рисков, выявлены преимущества и недостатки каждого из них, а также сферы наиболее эффективного применения методов оценки предпринимательских рисков. На основе проведенного исследования сделан вывод о необходимости применения комплексного подхода и ситуационного использования методов в зависимости от поставленных целей.

Ключевые слова: риск, рисковое событие, фундаментальные методы оценки рисков, экономико-математическое моделирование рисков.

УДК 338.3

Філяр С.В.

к.е.н., доцент кафедри економіки, фінансів, обліку і аудиту
Черкаська філія ПВНЗ

«Європейський університет»

Шпильовий В.А.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Черкаська філія ПВНЗ
«Європейський університет»

The article discusses the approaches to the definition of the risk concept in the scientific literature, the features of research of risks by modern scientists are determined. Based on the analysis of different views on the nature and methods of risk assessment, several features are highlighted. First of all, researchers are adherents of the classical or neoclassical theory of risk. Secondly, more interesting from the point of view of this research are approaches that determine the risk, based on the subject of research. Thirdly, it is expedient to provide a comprehensive definition of risk, proceeding from the essence of the phenomenon of risk and its complex nature. The classification of risks allows to effectively structure the system of risks, to orientate on various types of risk, which makes it possible to make their choice and determine the sequence of decisions on control and risk management based on certain classification characteristics. By offering one or another classification, authors often do not take into account its purpose and role in the system of forecasting the occurrence of risk events and taking measures to optimize the degree of risk. Various approaches to the classification of risks according to various characteristics are investigated, on the basis of studying the principles of risks systematization the author's classification is proposed. The methods of assessing business risks, developed by specialists from such companies as Rund, BERI, and CRG, have now become commonplace in the market economy countries. In assessing business risks in Ukraine, it is advisable to make some adjustments to these risk assessment methods. For the fullest account of the peculiarities of the Ukrainian economy, it is necessary to choose their own assessment criteria, based on the significance and priority of risk factors. Quantitative and qualitative risk assessment methods are investigated. The advantages and disadvantages of each of the methods, as well as the areas of the most effective application are revealed. On the basis of the conducted research, it was concluded that it is necessary to apply an integrated approach and the situational use of methods depending on the goals set.

Key words: risk, risk event, fundamental methods of risk assessment, economic and mathematical modeling of risks.

Постановка проблеми. Для сучасного етапу розвитку економіки України характерні динамічність і суперечливість ринкових перетворень, що породжують ризикові ситуації. Ефективність діяльності підприємств залежить від того, наскільки якісно вони будуть оцінювати ці ризики, як точно зможуть передбачити й урахувати появу ситуацій, що ведуть до втрат.

Події, які сьогодні складаються в господарському житті, зокрема світова фінансова криза, спонукають до прийняття нових рішень у діяльності суб'єктів господарювання. Хоча більшість

видатних економістів, провідних і кваліфікованих спеціалістів стверджують, що зараз кризові явища мають тенденцію до спаду, все одно ми не повинні виключати можливість їх повторення. Таким чином, у майбутньому слід бути готовими до виникнення нових криз через циклічність розвитку економіки. Тому необхідно зробити усе можливе, аби уникнути або мінімізувати такий процес розвитку подій у наступні роки. Усе це безпосередньо пов'язане із фінансовими ризиками, що не були враховані, реалізувалися в реальності і певною мірою призвели до розвитку світової фінансової

кризи. Будь-яка фінансова діяльність пов'язана з ризиком, тому питання управління підприємницькими ризиками набуває останніми роками дедалі більшої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Про необхідність управління ризиками підприємницької діяльності фірми наголошують зарубіжні та вітчизняні вчені. Питання господарських ризиків, методів їх управління та нейтралізації досліджується у роботах вітчизняних і закордонних економістів І.Б. Чайкіна, В.В. Вітлінського, І.Т. Балабанова, М.С. Клапківа, В.В. Шахова Г.Ф. Шершеневича та ін. Опубліковані ними роботи стосуються окремих важливих аспектів керування ризиками підприємства. Аналіз цих наукових праць свідчить, що найбільш важливі питання визначення сутності, складу показників ризику і методів його оцінки, механізмів керування ризиком вимагають подальшого дослідження.

Однак більшість робіт як вітчизняних, так і закордонних фахівців зводяться, як правило, до завдань керування фінансовими, інвестиційними або страховими ризиками. У цій роботі проблема управління ризиком розглядається з більш загальних позицій, із включенням у коло аналізованих аспектів діяльності підприємства різноманітних факторів ризику.

Постановка завдання. Метою статті є формування концептуальних основ щодо методів оцінювання підприємницьких ризиків.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Ефективність діяльності підприємств залежить від того, наскільки правильно вони будуть оцінювати ризик, чи зможуть точно передбачити й врахувати появу ризикових ситуацій. Виходячи з аналізу різних поглядів на сутність ризику, наведених у наукових працях, їх можна розділити на кілька умовних груп:

– прихильники класичної або неокласичної теорії ризику;

– науковці, які визначають ризик, виходячи із предмета досліджень;

– науковці, які дають комплексне визначення ризику, відштовхуючись від суті феномена ризику і його комплексної природи.

Початок сучасної теорії фінансового портфеля був закладений у статтях Г. Марковица, а потім у роботах В. Шарпа й Дж. Літнера, був заснований на поняттях систематичного (ринкового) і несистематичного ризиків цінних паперів. Ризик (у літературі також є термін «загальний ризик») цінних паперів є невизначеністю їхнього доходу наприкінці періоду інвестування. Ризик вимірюється дисперсією прибутковості цінного паперу за фіксований інтервал часу, наприклад місяць, квартал, рік тощо [1, с. 47]. Це визначення ризику є найпоширенішим, хоча існують і інші.

Комплексним і всебічним підходом до розгляду проблеми ризику відрізняються роботи останніх років. Так, в економічній літературі поширене визначення ризику як потенціалу реалізації несподіваних негативних наслідків якої-небудь події. Подібна думка розділяється багатьма вітчизняними й закордонними ученими. Визначення поняття «ризик» різними вченими наводиться в табл. 1.

Виходячи з аналізу різних поглядів на сутність та методи оцінки ризиків, наведених у цих роботах, можна виділити кілька особливостей: по-перше, всі дослідники є прихильниками класичної або неокласичної теорії ризику; по-друге, більш цікавими з погляду цього дослідження є підходи, що визначають ризик, виходячи із предмета досліджень; по-третє, доцільно надавати комплексне визначення ризику, відштовхуючись від суті феномена ризику та його комплексної природи.

Таблиця 1

Визначення поняття «ризик» в економічній літературі

Автор	Визначення
Клейнер Г.Б.	Ризик – це небезпека настання непередбачених або небажаних для певного суб'єкта наслідків його дій [1, с. 47]
Грабовський І.С.	Ризик – ймовірність (погроза) втрати підприємством частини своїх ресурсів, недоодержання доходів або появи додаткових видатків у результаті здійснення певної виробничої й фінансової діяльності [3, с. 110]
Лапуста М.Г.	Ризик у підприємстві – це ймовірність того, що підприємство зазнає збитків або втрати, якщо намічений захід (управлінське рішення) не здійсниться, а також якщо були допущені прорахунки або помилки під час прийняття управлінських рішень [4, с. 24]
Бланк І.А.	Під ризиком підприємства розуміється ймовірність виникнення несприятливих фінансових наслідків у формі втрати доходу або капіталу в ситуації невизначеності умов здійснення його фінансової діяльності [5, с. 114]
Хохлов Н. В.	Ризик – подія або група родинних випадкових подій, що наносять збиток об'єкту, що володіє цим ризиком [6, с. 418]
Ястремський А.І.	Ризик властивий більшості господарських рішень. Необхідними умовами його існування є невизначеність умов та наслідків прийняття рішень, керуваність економічної системи й зацікавленість у результатах її функціонування з боку особи, що ухвалює рішення [7, с. 49]

Джерело: систематизовано автором

Для розуміння природи економічного ризику фундаментальне значення має зв'язок ризику та прибутку. Більш високий ризик пов'язаний з імовірністю більш високого прибутку. Іншими словами, ризик – це загроза того, що економічний суб'єкт понесе втрати у вигляді додаткових видатків чи отримає доходи, що нижчі від тих, на які розраховує. На наш погляд, категорію «ризик» варто визначити як небезпеку потенційно можливої, ймовірної втрати капіталу чи недоотримання доходів порівняно з варіантом, який розраховує на раціональне використання капіталу за цього виду підприємницької діяльності.

Є значна кількість наукових робіт, у яких під час визначення ризику виділяються такі його характерні риси, як небезпека, можливість невдачі або виграшу, невизначеність результату. Проте вони не охоплюють усього змісту економічного ризику, оскільки автори ставлять метою розгляд конкретного прояву ризику в певній предметній сфері, зокрема у фінансах, страхуванні, інвестиційних проектах, у банківській сфері та інших специфічних областях.

Ризики виникають у зв'язку з рухом фінансових потоків і виявляються на ринках фінансових ресурсів в основному у вигляді валютних, процентних, кредитних, комерційних, інвестиційних ризиків.

Систематичний або ринковий ризик – це та частина загального ризику, яка залежить від факторів, загальних для всього фінансового ринку. До них можна віднести несподівані зміни макроекономічних показників (ВВП, швидкість промислового росту, рівень інфляції і т.д.), зміну політичної ситуації в країні або у світі, психологічного настрою учасників ринку та інше.

Несистематичний, або підприємницький ризик – це частина загального ризику, який залежить тільки від стану справ у цій компанії та характеризується несподіваними змінами таких факторів, як ймовірність зміни керівництва, наявність довгострокових договорів, простроченої дебіторської або кредиторської заборгованості, показники фінансового стану тощо, які не залежать від загально ринкових змін.

Класифікація є вихідним моментом в аналізі, оцінці та управлінні ризиком. Класифікація економічних ризиків являє собою його розподіл на категорії, види й підвиди, групи й підгрупи та інші рівні. Залежно від цілей і завдань дослідження вона може бути побудована за різними принципами.

Класифікувати фактори ризику можна за різними ознаками. У цьому разі природною вимогою до класифікаційних ознак є орієнтація на методи мінімізації ризику, тобто класифікація факторів ризику повинна зіставлятися із класифікацією методів управління ризиком, тому що саме на підвищення керованості спрямована вся діяльність із виявлення й оцінки ризику на підприємстві. Це

обмежує можливості формального об'єднання різних по суті факторів в одному класифікаційному угрупованні.

У наш час кількість запропонованих у науковій літературі класифікацій ризику досить значна. Загалом це не можна віднести до недоліків теорії аналізу ризику. Недоліком є відсутність теоретичної розробки цих класифікацій і механізму їх застосування в конкретних цілях.

У роботах, присвячених проблемам підприємництва й ризику, немає загально визнаної системи класифікації. Серед класифікаційних ознак можна назвати: сферу та причини виникнення, масштаби й рівень прийняття економічних рішень, можливий результат, ступінь впливу на діяльність, масштаб впливу, характер походження, характер економічних наслідків, види підприємницької діяльності, види операцій, яким властивий ризик, ступінь системності, адекватність часу прийняття тощо.

Пропонуючи ту або іншу класифікацію, автори часто не враховують її призначення й ролі у системі прогнозування настання ризикових подій і вживанні заходів до оптимізації ступеня ризику. Так, у класифікації, запропонованій І.Т. Балабановим [8], за основу побудови системи ризиків прийнятий їхній поділ на чисті, що приносять негативні наслідки, і спекулятивні, проявом яких можуть бути як позитивні, так і негативні результати. До чистих ризиків віднесені природно-економічні, екологічні, політичні, транспортні й частина комерційних ризиків – майнові, виробничі й торговельні ризики. До спекулятивних ризиків віднесені фінансові й комерційні ризики.

Н.В. Хохлов [6] розглядає промислові, екологічні, інвестиційні, кредитні, технічні, підприємницькі, фінансові й комерційні, страхові й політичні ризики, поєднуючи їх за ознакою роду діяльності. Ця класифікаційна ознака, на наш погляд, зовсім не має змісту, тому що є ризики, властиві декільком або навіть усім видам діяльності, й віднесення їх до якої-небудь однієї сфери є некоректним.

Є значні відмінності в характеристиках виробничого, комерційного, фінансового ризику. Частіше комерційний ризик розглядається як вид ризику, характерний для товарно-грошових і торгово-обмінних операцій; іноді – як частина виробничого ризику, пов'язана зі збутовою діяльністю. Фінансовий ризик трактується як ризик, що виникає під час здійснення фінансового підприємництва або фінансових угод, як ризик інвестиційних проектів або як ризик, що виникає в процесі керування фінансами підприємства.

Щоб виробити єдиний підхід до систематизації ризиків, що дає змогу раціонально класифікувати ризики під час вирішення різних завдань, доцільно використовувати такі принципи класифікації ризиків:

1. Класифікація ризиків повинна відповідати конкретним цілям. Ознаки, за якими здійснюється розбивка ризиків на групи, повинні задовольняти вимогам, пов'язаним із цілями класифікації.

2. Класифікація повинна мати практичне застосування та вписуватися в систему керування ризиком.

3. Класифікація повинна відображати сутнісну характеристику ризику.

4. Класифікація повинна проводитися з позицій системного підходу. Системний підхід є методологією аналізу й синтезу об'єктів природи, науки й техніки, організаційних і виробничих комплексів як систем.

5. Під час класифікації ризиків слід мати на увазі, що та сама ризикова ситуація може містити різні ризики.

Класифікація ризиків дає змогу ефективно структурувати систему ризиків, орієнтуватися на різноманітні види ризику, що дає можливість здійснювати їхній вибір та визначати послідовність рішень щодо контролю та управління ризиком на основі певних класифікаційних ознак (табл. 2).

Таблиця 2

Класифікація ризиків

Критерій класифікації	Види ризику
Рівень стандартизації	1. Загальноекономічний 2. Специфічний
Рівень популярності	1. Що передбачається 2. Невідомий
Рівень ухвалення рішення	1. Підприємства 2. Підрозділу 3. Виконавця
Ступінь впливу на майбутнє	1. Стратегічний 2. Тактичний 3. Операційний
Рівень об'єктивності	1. Чистий 2. Спекулятивний 3. Креативний
Джерело виникнення	1. Технологічний 2. Ринковий (комерційний, операційний) 3. Фінансовий 4. Політичний 5. Законодавчий (правовий) 6. Екологічний 7. Обставини непереборної чинності

Джерело: систематизовано автором

Той тип управління, що сформувався у сучасній економіці, ґрунтується на комплексному підході до навколишнього середовища та внутрішніх факторів, що здійснюють вплив на функціонування підприємства. Успішність суб'єкта господарювання залежить від того, наскільки точно буде виміряний ступінь ризику, на який наражається він у процесі

своєї діяльності. Процедура визначення ризику є одним із головних елементів тактики ефективного ризик-менеджменту.

Аналіз наукових джерел доводить, що підприємницькі ризики більшістю авторів досліджуються на рівні підприємства або окремого інвестиційного проекту. На нашу думку, такий підхід є досить обмеженим. Не менш важливою є оцінка підприємницьких ризиків на макроекономічному рівні, оскільки саме зниження ступеня невизначеності на рівні окремих територіальних або галузевих угруповань може підвищити ефективність діяльності підприємств.

Методи оцінки підприємницьких ризиків, що були розроблені фахівцями таких компаній, як Rund, BERI, CRG, зараз стали загальнопоширеними у країнах ринкової економіки. Так, компанія Rund виділяє такі групи факторів ризику:

- соціально-політичні;
- економічні;
- зовнішніх платіжних балансів (валютні).

Під час оцінки підприємницьких ризиків в Україні доцільно вносити певні корективи в ці методи оцінки ризиків. Для найбільш повного врахування особливостей української економіки необхідно обирати власні критерії оцінки, виходячи із значущості та пріоритетності факторів ризику.

Під час проведення оцінки та вимірювання ризику необхідно застосовувати комплексний підхід, що ґрунтується на якісному та кількісному аналізі:

- якісний аналіз – полягає в ідентифікації джерел ризику;
- кількісний аналіз – полягає у визначенні кількісного розміру цього ризику.

Якісний аналіз інвестиційного ризику вимагає ґрунтовних знань, досвіду, головна мета – визначити чинники і зони ризику, після чого ідентифікувати всі можливі ризики.

Для кількісного визначення підприємницьких ризиків у науковій літературі пропонується широкий спектр методів оцінювання, які в узагальненому вигляді поділяються на фундаментальні методи та економіко-математичне моделювання.

Фундаментальні методи спрямовані на довгострокові перспективи і базуються на макроекономічних показниках. Найбільшого практичного застосування набули такі методи: статистичний метод; аналітико-розрахунковий метод; метод експертних оцінок; рейтинговий метод; нормативний метод; метод використання аналогів; метод аналізу доцільності витрат.

Переваги та недоліки фундаментальних методів кількісної оцінки підприємницьких ризиків наведені в табл. 3.

Перевагами формальних методів оцінки слід визнати простоту розрахунків, відсутність необхідності в точній інформації і в застосуванні

Переваги та недоліки фундаментальних методів кількісної оцінки підприємницьких ризиків

Метод	Переваги	Недоліки
Статистичний метод	Можливість одержання найбільш повної кількісної картини про рівень ризику	Не аналізуються джерела походження ризику (ризик береться як цілісна величина), тобто ігноруються мультискладники ризику. Необхідна наявність досить повної статистичної інформації. Невисока точність оцінки
Нормативний метод	Простота розрахунку та оперативність	Невисока точність оцінки Не дає можливості врахувати всі нюанси конкретної ситуації
Метод експертних оцінок	Можливість оцінки тих видів ризику, ймовірність генерації яких іншими методами оцінити неможливо. Простота розрахунку	Здобуті результати носять суб'єктивний характер, що зумовлює відсутність гарантій вірогідності отримання незалежної експертної оцінки. Невисока точність оцінки
Аналіз доцільності витрат	Можливість пошуку шляхів зниження ризику через статтю витрат з максимальним ризиком	Не аналізуються джерела походження ризику (ризик береться як цілісна величина), тобто ігноруються мультискладники ризику
Рейтинговий метод	Використання методу не передбачає аналізу великих масивів даних, тому оцінка мінімально залежить від широти інформаційного контуру; одразу відбувається ранжування отриманого результату за певною шкалою; обсяг необхідних математичних знань – у межах елементарних розрахунків	У процесі розроблення життєздатної системи рейтингової оцінки виникає проблема вибору еталону для порівняння
Аналітичний метод	Можливість проведення по-факторного аналізу параметрів, які впливають на ризик, виявлення подальших напрямів його зниження	Невисока точність оцінки Не дає можливості врахувати всі нюанси конкретної ситуації
Методаналогів	Можливість використання попереднього досвіду робіт за відсутності чіткої бази для порівняння, що не відповідає сучасним вимогам	Ігнорування фактору постійного розвитку будь-якої діяльності

Джерело: розроблено і систематизовано автором

комп'ютерних розрахунків; ці методи використовуються, коли інші інструменти оцінки неприйнятні; експертні методи дозволяють врахувати можливі похибки, наслідки впливу несприятливих факторів та виникнення екстремальних ситуацій як джерела потенційного ризику; застосовуються як на окремих стадіях життєвого циклу проекту, так і у складних інвестиційних процесах.

До недоліків слід віднести суб'єктивність оцінок (якість експертних оцінок залежить від кваліфікації експертів); складність методу аналогій полягає в правильному підборі аналога, тому відсутні формальні критерії, що дозволяють оцінити ступінь аналогічності ситуацій, труднощі аналізу сценаріїв зважають визначити якісні відмінності більшості подібних ситуацій, неможливо оцінити точність, з якою рівень ризику аналогічного проекту можна прийняти за ризик розглянутого, відсутність методичних розробок оцінки ризику. В експертному методі порівняння об'єктів здійснюються за кількома показниками, і результати можуть бути неоднозначними, попарне ранжування неможливо застосувати, якщо список об'єктів залишається відкритим.

До найбільш поширених методів економіко-математичного моделювання слід віднести:

- метод коригування норми дисконту;
- аналіз чутливості критеріїв ефективності;
- метод сценаріїв;
- аналіз імовірнісних розподілів потоків платежів;
- дерево рішень;
- метод Монте-Карло (імітаційне моделювання);
- метод критичних значень.

За допомогою методу коригування норми дисконту здійснюється приведення майбутніх потоків платежів до теперішнього моменту часу (дисконтування інвестиційних потоків), але він не дає ніякої інформації про ступінь ризику (можливі відхилення результатів). При цьому отримані результати істотно залежать лише від величини надбавки за ризик. Дві основні проблеми, що виникають під час використання WACC у ролі ставки дисконту, пов'язані з тим, що показник WACC не враховує відмінність в ризиках різних інвестицій; також показник WACC реагує на зміну структури і масштабу інвестицій. Незважаючи на зазначені недоліки, метод коригування норми дисконту широко застосовується в інвестиційній практиці.

Аналіз чутливості. Цей метод застосовується для оцінки впливу окремих вихідних факторів на кінцевий результат діяльності. Головним недоліком цього методу є припущення, що зміна одного фактора розглядається ізольовано, тоді як на практиці всі ризикоутворюючі чинники тією чи іншою мірою корелюються.

Нині в теорії та практиці одним з найбільш поширених методів оцінки в умовах нестабільного зовнішнього середовища є метод сценаріїв. Цей метод передбачає прогнозування варіантів розвитку зовнішнього середовища і розрахунок оцінок ефективності для кожного сценарію. Методика передбачає побудову «песимістичного», «найбільш ймовірного» та «оптимістичного» сценаріїв, які надають можливість приблизно оцінити розкид результатів інвестування при погіршенні економічної ситуації.

Загалом метод дозволяє одержувати досить наочну картину для різних варіантів, а також надає інформацію про чутливість і можливі відхилення, а застосування програмних засобів типу Excel дозволяє значно підвищити ефективність подібного аналізу шляхом практично необмеженого збільшення числа сценаріїв і введення додаткових змінних.

Аналіз імовірнісних розподілів потоків платежів. Застосування цього методу аналізу ризиків дає змогу отримати корисну інформацію про очікувані значення прибутковості та чистих надходжень від інвестицій, а також провести аналіз їх імовірнісних розподілів

Метод побудови «дерева рішень» схожий із методом сценаріїв, заснований на побудові багатоваріантного прогнозу динаміки зовнішнього середовища. На відміну від методу сценаріїв, він припускає можливість прийняття рішень, що змінюють хід реалізації проекту (здійснення вибору) і особливу графічну форму представлення результатів («дерево рішень»).

Імітаційне моделювання (метод Монте-Карло) являє собою серію чисельних експериментів, завдання яких – отримати емпіричні оцінки ступеня впливу різних чинників (вихідних величин) на деякі залежні від них результати (показники). Метод дає змогу оцінити вплив одночасної зміни значень декількох вихідних параметрів на вартість об'єкта інвестування.

Цей метод особливо зручний для практичного застосування тим, що вдало поєднується з іншими економіко-статистичними методами та іншими методами дослідження операцій. В результаті використання методу отримуємо інтегральну оцінку рівня інвестиційного ризику. На початковому етапі проведення імітаційного моделювання з оцінки ризику необхідно вибрати ключові фактори інвестування (це можна зробити за допомогою аналізу чутливості). Потім визначаються макси-

мальне і мінімальне значення ключових факторів і задається характер розподілу ймовірностей

Метод критичних значень припускає знаходження тих значень змінних (факторів), що перевіряються на ризик, які приводять розрахункову величину відповідного критерію ефективності інвестицій до критичної межі (аналіз беззбитковості).

Метод аналізу ієрархій – методологічна основа для вирішення задач вибору альтернативних інвестицій за допомогою їх багатокритеріального рейтингування.

Метод дозволяє провести аналіз проблеми, провести збір даних із проблеми, оцінити суперечливість даних і мінімізувати її, провести синтез проблеми прийняття рішення, дозволяє організувати обговорення проблеми, сприяє досягненню консенсусу, дає змогу оцінити важливість врахування кожного рішення і кожного чинника, що впливають на пріоритети рішень, оцінити стійкість прийнятого рішення. До недоліків методу відносять той факт, що збір даних для підтримки прийняття рішення здійснюється головним чином за допомогою процедури парних порівнянь

Нечітко-множинний аналіз застосовується переважно як альтернатива імовірнісним і статистичним розрахункам. Головним недоліком останніх є те, що в більшості практичних завдань обсяг вихідної інформації не є достатнім для його статистичної обробки, що може спричинити похибки у кінцевому результаті.

Таким чином, серед усього розмаїття застосовуваних методів можна вибрати найбільш відповідний цілям дослідження, або ж комбінацію методів. Для оцінки конкретного виду ризику необхідно обирати той метод, за допомогою якого можна найбільш точно оцінити ступінь ризику.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, є багато методів, кожний з яких допомагає отримати інформацію щодо характеристики окремих ризиків, властивих певним видам діяльності. Тому для виявлення ризиків доцільним є застосування комплексу методів. Кількісні методи оцінки ризиків мають бути найголовнішим елементом у системі управління ризиками, адже правильна та точна оцінка в цей момент часу значно зменшить витрати, як ресурсні, так і людські, у майбутньому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Крутякова Ю. Время риска и риски времени. *РИСК: ресурсы, информация, снабжение, конкуренция*. 2006. № 4. С. 46–49.
2. Клейнер Г.Б. Предприятие в нестабильной экономической среде: риски, стратегии, безопасность. Москва: Экономика, 2015. 288 с.
3. Грабовский И.С. Основные принципы управления рисками. *Экономика, менеджмент, маркетинг. Управление проектами, организация*: Сб.

науч. тр. Донецк.: Наука и образование. 2013. Вып. 3. С. 110–115.

4. Лапуста М.Г. Риски в предпринимательской деятельности. Москва: Инфра–М, 2008. 224 с.

5. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. Київ: Ника–Центр: Эльга, 2014. 512 с.

6. Хохлов Н.В. Управление риском. Москва: ЮНИТИ, 2016. 239 с.

7. Ястремський О.І. Основи теорії економічного ризику. Київ: АртЕк, 2007. 248 с.

8. Балабанов И.Т. Риск-менеджмент. Москва: Финансы и статистика, 2014. 192 с.

REFERENCES:

1. Krutyakova Yu. (2006) Vremya riska i riski vremeni [Time of risks and time risks]. RISK: resources, information, supply, competition, Kyiv. (in Ukrainian), p. 46–49.

2. Kleiner G.B. (2015) Predpriyatie v nestabilnoj ekonomicheskoy srede: riski, strategii, bezopasnost [Enter-

prise in an unstable economic environment: risks, strategies, security]. RAS, Moscow. (in Russian)

3. Grabovsky I.S. (2013) Osnovnye principy upravleniya riskami [Basic principles of risk management]. Economics, management, marketing. Project management, organization. Science and education, Donetsk. (in Ukrainian)

4. Lapusta M.G. (2008) Riski v predprinimatelskoj deyatel'nosti [Risks in business activities]. Infra-M, Moscow. (in Russian)

5. Blank I.A. (2014) Osnovy finansovogo menedzhmenta [Fundamentals of financial management]. Nick – Center: Elga, Kyiv. (in Ukrainian)

6. Khokhlov N. (2016) Upravlenie riskom [Risk management]. UNITI, Moscow. (in Russian)

7. Yastremsky O.I. (2007) Osnovi teorii ekonomichnogo riziku [Fundamentals of Economic Risk Theory]. Artek, Kyiv. (in Ukrainian)

8. Balabanov I.T. (2014) Risk–menedzhment [Risk management]. Finance and Statistics, Moscow. (in Russian)

Fimyar Svitlana

Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Economics,
Finance, Accounting and Audit
Cherkasy Branch
of Private Higher Educational Establishment «European University»

Shpyliov Viktor

Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Management
Cherkasy Branch
of Private Higher Educational Establishment «European University»

CONCEPTUAL BASIS OF BUSINESS RISKS EVALUATION

The purpose of the article. For the current stage of Ukraine's economy development with dynamic and contradictory market transformations the occurrence of risk situations are typical. In such conditions the enterprises effectiveness depends on how well they will evaluate these risks, how they can accurately predict and take into account the occurrence of situations leading to losses. Any financial activity is related to risk, therefore the issue of business risk management is becoming more and more relevant in recent years.

The purpose of the article is to formulate conceptual bases on methods of assessing business risks.

Methodology. The study used methods of classification, comparisons.

Results. Analysis of scientific sources proves that business risks are studied by the majority of authors at the level of an enterprise or a separate investment project. In our opinion, this approach is rather limited. Equally important is the assessment of business risks at the macroeconomic level, since it is precisely reducing the degree of uncertainty at the level of individual territorial or sectoral groups that can increase the efficiency of enterprises.

The analysis of the classification of risks allowed to formulate the most significant for the enterprise in the area of risk, in each of them, identify groups and subgroups, according to the objectives of the study. The classification of risk factors has shown that one of the most important criteria for classifying risk factors is the level of risk assessment objectivity.

In assessing business risks in Ukraine, it is advisable to make some adjustments to these risk assessment methods. For the most complete consideration of the peculiarities of the Ukrainian economy, it is necessary to choose their own assessment criteria based on the significance and priority of risk factors.

In carrying out the assessment and measurement of risk, an integrated approach based on qualitative and quantitative analysis should be applied.

On the basis of the research, the advantages and disadvantages were identified, as well as areas of the most effective application of business risk assessment methods.

The study concluded that many methods available, each of which helps to obtain information on the characteristics of individual risks inherent in certain activities. Therefore, it is expedient to use a set of methods to identify the risks. Quantitative risk assessment methods should be the most important element in the risk management system, since correct and accurate assessment at the present time will significantly reduce costs, both resource and human, in the future.

Practical implications. The results of the study can be used by enterprises to form a scientific approach when making managerial decisions under uncertainty. The results of the work are of practical interest to enterprises from the point of view of improving management by reducing the level of risk in achieving the set goals, due to the timely detection of threats in the external and internal environment and the implementation of preventive measures for their neutralization.

Value/originality. In the article the actual scientific task for the development of theoretical and methodical provisions on improvement of the state of risk management of enterprise activity is solved.